

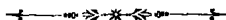
բէն խօսելն և գրելը կը թողունք ուրիշ առթի. այժմ այսքան միայն կ'ըսենք, որ Բաճեանի ներկայացուցած անանուի գործը՝ այն պատմութեան իբր սկզբնագիր կարելի չէ ընդունել, այլ որպէս շարունակութիւն մը՝ առաջնոյն վրայէն եղած կցկտուր քաղաածողը հանդերձ, որոնցմէ մին ըլլալու է ըստ իս Նիքոսէն կամաս-րականին ուղղեալ չորս տող հատուածը, զոր ի սկզբան յիշատակեցինք: Ուստի կարելի է եզրակացնել որ եթէ ճշմարիտ է Բաճեանի վկայութիւնը, ըստ այնմ գոյութիւն ունեցած է երբեմն կամասարականաց եռամասն պատմութիւն մը, որուն վրայ իրաւամբ կարելի է աւելցնել նաև չորս-բորդը — Բաճեանէն զուտ. դիտելով որ վերջնոյս, այսինքն է՝ Ալահվէրտեանց վերաբերեալ մասը՝ շատ քաւելի բանաւոր կերպով միացած է իր նախորդ մասին, այն է ԺԷ. դարում շարունակուածին հետ, քան թէ այս՝ անանուէն ընդհատուած մասին հետ: Սոյն բանը կրնայ ըսուի նաև ամբողջին համար:

Ազգաբանութիւնը նոյնութեամբ հրատարակած ժամանակ՝ հարկաւոր համարեցանք տեղ տեղ ուղղագրել տառասխալները միայն, զի լեզուն ըստ բաւականին պարզ է և հասկնալի: Այսպէս նաև մը, մի թուական մասնիկն, զոր հեղինակը յաճախ մ կը գրէ միացնելով նախընթաց բառի վերջավանկին հետ, բաժնելով ա՝ նոնցմէ՝ այժմու սովորական գործածութեան համաձայն ուղղագրեցինք:

Փափաքելի է որ հետազոտութիւններ ըլլուէին նաև ուրիշ նախարարական տոհմերու պայազատութեանց մասին, և հաւանական է որ այսպէսով յայտնուին ուրիշ հնագոյն բուններ ևս: Եւ յիրաւի՝ եթէ կան այսօր պատմական ծառեր՝ որոնք իւրենց ծեր և զօս արմատով դարեր ու դարեր պարբեր ու տներ են, որչափ առաւել ուրեմն մարդկային տոհմերը՝ որոնց յարածուն ու նոր սերունդները՝ ոչ միայն միշտ նոր արիւն և աւիւն կը խաղացնեն հնարմատ բնոյն մէջ և զանի կը կենդանացնեն, այլ նոյն իսկ թէ՛ պատուաս-

տուած և թէ՛ բաժնուած ժամանակ անկէ կենդանի և կանգուն մնալով, ևս քան զևս կ'աճին ու կը բազմանան: Եւ միթէ կամասարական — Ալահվէրտեան տոհմի 16-17 դար տեղութիւնն իսկ այս տեսակէտով սփոփիչ և փառապանծ օրինակ մը չէ՞ արդեօք, եթէ ստուգուի Ալահվէրտեաներու պայազատութեան խնդիրը:

Հ. Բ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ
(Բնագիրը յաւորդիչ)

Լ Է Ո Ւ Ր Տ Ի

ՅԵՏ ՄԻՐՈՒ ՊԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

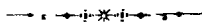
Մերբիկն անցաւ. կը լքեմ
Թողուններուն ճրոտողիւնն,
Եւ համ ուղւոյն վրայ դարձած
կը կարգե՛է կոխն: Օդն ահա կը պարզի
Արեւմուտքն՝ լերան վրայ.
կը մարբուի դաշտն, ու ջինջ՝
Գետն հովտին մէջ կ'երևայ:
կ'ուրախանայ ամէն սիրտ,
կ'իւլէ աղմուկ ամէն կողմ.
Ու կը սկսի սովորական աշխատանքն,
Արհեստաւորը կու գայ
Բերանը՝ երգ, ձեռքը՝ գործն՝
Իր խնութիւն ջնքին վըրայ՝ դիտելու
Երկինքը նայ ու նաճու:
Իրարու հետ ժըջըցելով
կինքը դուրս կը փութան
Նորատարափ անժրեկն ջրէն առնելու,
Ու կը կրկնէ կանաչեղէն վաճառողն
Աօրեայ ճիւղ փողոցէ ի փողոց,
Ահա արեւը կ'երևայ, աւառիկ
ԲՆՈՒՐՆԵՐՈՒՆ, դաշտերուն վրայ կը ժըպտի:
կը բանն տան ծառաներն՝
Արեգակնակ, պատուաններ, պատըշգամ.
Եւ զըլեւուօր ճամբէն հեռուն կը լքես
Քսոթներու զանչեններ.
կը ճըրնչէ կառնն անցորդի՝
Որ իր կիսառ ճամբան առաջ կը տանի:

կը զուարթանայ ամէն սիրտ:
Ե՛րբ՝ իբր արդ՝ կանոնն է այնքան քաղցր ու հաճոյ,
Ե՛րբ մարդ այնքան խանդավաթ
Իր գործերուն կը զբաղի,
Աշխատանքին կը դառնայ,
կամ Թէ նոր բան կը սորվի.
Ե՛րբ իր վիշտերն՝ իբր արդ՝ նըւազ կը յիշէ:

Հանոյք՝ ինչու՞նք տաճարապետ
 Սին ցընծուքին՝ արգասիք
 Անցած զացած վախի, ուստի ցընցուեցաւ,
 Վախցաւ մահէն ո՞վ որ նախ կհանքը կ'առէր,
 Ուստի երկայն ասպնապնեցում մէջ մարդիկ
 Սառած, լաւածուշ, դաշկահար
 Քրքրալենցան ու զոփացիք, տեսնելով
 Շըղթայազերծ մեզի դէմ
 Շանթերն, ամպերն ու հովերն

Ո՞վ մարդասէր բընուքին,
 Ասո՞նք են քու պարզեւնեքդ.
 Յընծուքիւններն աստե՞ք են՝
 Ձոր կու տաս զուն մահացուաց:
 Նեղութիւնէ ազատիւն
 Ի ցընծուքին մեզ համար:
 Նեղութիւններն առատորէն կը սքսիտեն.
 Վիշաղ կու գայ ինքնակամ.
 Եւ այն քըլիկ մ'իսկ հաճոյքն՝
 Որ տաճարապետ երբեմն հրաշքով կը ծընի,
 Մեծ շա՛ւ մըն է, Ո՞վ զու սերունդ մարդկային,
 Ամաշնորհուն սիրովի, շատ բախտասւոր՝
 Եթէ աղբուր ցաւէ մը շունէ առնել քեզ.
 Երջանի՛կ՝ մաշն կթէ քեզ
 Ամէն ցաւէ բըժըշկէ:

Թարգմ. Հ. Ա. ՂԱՅԻԿԵԱՆ

ԿԵՕԹԵ ԵՒ ՀԻՒԿՈՅ.

Հոովմական գիշերներու պայծառու-
 թեան մէջ, դարաւոր ծառերու տակ և
 Villa Borghese-ի սքանչելի ծառուղիներու
 մէջ, ինչեւր պիտի խօսին իրարու հետ
 երկու ամենաբարձր բանաստեղծներ, զորս
 երկու անդրիներ յաւերժացուցած են՝ մեծ
 Մօր՝ Հոովմայ առջև: Թերես այս «մե-
 ոելոց զրուցատրութիւնը» լի պիտի ըլլայ
 ներդաշնակութեամբ և պարզութեամբ ինչ-
 պէս իշխանան ծաղկազարդ ուղիներունը.
 այս երկու բանաստեղծները, ողջութեան
 ատեն, ունէին տարբեր ըմբռնում գեղեց-
 կի, տարբեր գիտակցութիւն:

Կեօթի ազդեցութիւնը Հիւկոյի վրայ: —
 Վիկտոր Հիւկոյ՝ վիպական դպրոցով՝
 գերմանացի բանաստեղծին մէջ ողջու-
 նած էր իր կարապետը կամ զոնէ նա-
 խորը՝ հին կապերէն ազատած արուես-

տի մը մէջ: Իւր զօրաւոր լաւատեսութիւ-
 նը շուտով անցնել տուաւ իրեն խռովա-
 յոյզ հասակը՝ յորում իր ժամանակի բո-
 լոր երիտասարդները նախանձաւոր էին
 վերթէրի, թէպէտ իր նախկին մի քանի
 վիպասանութեանց մէջ գերծ չէ ինքն ալ՝
 վերթերականութենէ: Սակայն Հիւկոյ կէ-
 թէէ զեռ ուրիշ ազդեցութիւն ալ կրած
 է և զայն սիրել կ'ընդունի: «Հան տ'իւ-
 լանտ»ի զլիւս մը մէջ Ֆրանսիէն առած
 է տապանագիր մը. 1828ին նամակի մը
 մէջ կը խօսի «մեծ բանաստեղծ կէօթէ»ին
 վրայ: Եւ եթէ վերջէն Պիանքան կ'երա-
 զէ՝ «Արքայն կը զբօսնու» ի մէջ՝ անծա-
 նօթ ասպետը՝ որուն եկեղեցւոյ մօտենալը
 անօգուտ եղած է, եթէ Ռիւ Պլայի մէջ
 թագուհին՝ վշտալից աղօթելով կ'իշխայ
 Աստուածածնայ առջև, եթէ Լուքրէցիա
 Պորճիայի մէջ «ի խորոց»ը յանկարծ կ'ո-
 ռոտայ ինչպէս Ֆրանսիի մէջ Dies irae-ն.
 և եթէ Փլաուտիոյ Ֆրոլլոն՝ Notre Da-
 me de Paris-ի մէջ «իւր երիտասարդու-
 թեան մէջ արդէն անցած է մարդկային
 ծանօթութեանց ամբողջ շրջանակէն»,
 պատճառն այն է որ կէօթէի թատերախա-
 ղը բանաստեղծին երեակայութեան մէջ
 հետքեր ձգած է: La Ronde du Sab-
 bat-ն՝ պարերգի մը վերածուած՝ «Վալ-
 փուրգիսի գիշերն» է՝ Բրոմուէլի յառա-
 ջարանը կը յիշեցնէ Apprenti sorcier-ն
 և Roi des Aulnes-ը, Մեֆիստոֆէլն և
 Ֆրանսուրը, և ազնուօրէն առարկութիւն
 մը կ'ընէ «գերազանց բանաստեղծին», որ
 կ'ըսէ թէ բանաստեղծութեան մէջ չեն
 կրնար պատմական անձնավորութիւններ
 ըլլալ, գաղափար մը՝ զոր վիկտոր Հիւ-
 կոյ պիտի ընդունէր քառասուն տարի վերջ
 Torquemada-ի յառաջարանին մէջ ուր
 կը հրամայէ «իրականը գաղափարականին
 ենթարկել», զոր իմաստասէրը կը պար-
 տաւորուի ընել՝ «գործողութիւնը ամբող-
 ջացնելու համար՝ եթէ իրեն անկատար ներ-
 կայանայ»:

Հիւկոյ ալ մասնակցեցաւ գաղղիացի վի-
 պականներուն՝ որ իրենց յարգանքը ըն-
 ծայեցին Գերմանիոյ ծեր բանաստեղծին,